

NOTES A LA ICONOGRAFIA DEL RETAULE DEL ROSER DE SANTA MARIA DE MATARÓ

La recent restauració del retaule del Roser, un dels pocs exemplars del barroc exhuberant que es conserven, ha facilitat poder contemplar-lo amb detall i, a més, en l'exposició celebrada a la Sala del Museu Arxiu, una bella sèrie de fotografies fetes per en Toni Canal, abans i després de la restauració, ens han permès conèixer les particularitats que en una visió de conjunt es fan difícils de captar.

L'estudi de la Sra. Aurora Pérez Martín, autora d'una tesi doctoral sobre l'escultura barroca (1), analitza el retaule, destacant la seva iconografia que conté els quinze misteris del Rosari amb el desdoblament del quart misteri de glòria: la Mort i l'Assumpció de Maria al Cel. Entre els molts retaules que foren construïts amb aquesta advocació de Roser, ben pocs tingueren representades totes les escenes dels misteris del rosari.

En aquestes notes voldria destacar algunes particularitats del nostre retaule que el distingeixen, en l'aspecte iconogràfic, dels altres de la mateixa advocació.

El desdoblament del quart misteri de glòria possibilita una major glorificació de Maria en col·locar la seva Assumpció en el carrer central del retaule, sota mateix de la Coronació i permet també representar l'escena de la Dormició o Trànsit de Maria tal com la descriu el *Llibre del Roser* que l'exposa amb aquestes paraules:

Lo quart Misteri, que es la Asumpció de la Verge Maria: pots contemplar com la Verge Maria, cumplits dotze anys, apres de la Ascensió del seu Gloriós Fill ... la feu avisar per lo Arcangel Sant Gabriel del dia de la sua dolça mort, y com ja estaven allí los Sagrats Apostols, Ella los informà de la sua partida, y lo Fill Preciossissim ab tota la companyia dels Angels y Sants, devallà ab gran resplandor, y així morí la Verge sens dolor ningun, y lo Fill portà la Anima de la sua Dolçíssima Mare a la Glòria; y com apres de tres dies, per donar cumplida Glòria a sa Anima, y al Cos, feu lo Fill Gloriós que sa Mare ressucità, y pujà en Cos y en Anima al Cel, y la col·locà en la Glòria, sobre totes quantes pures criatures hi ha hagut, hi haurà, pots assi contemplar la inefable Glòria que sentí, vehentse en Cos y Anima collocada en lo Cel, junt a son Gloriós Fill y Deu. (2)

Aquesta forma de presentar el quart misteri prové d'una antiga tradició, basada en els Evangelis Apòcrifs, que tingué una gran acceptació a la nostra terra: en les Catedrals i en moltes Parròquies es celebrava la festa de l'Assumpció, col·locant en el centre de l'església l'anomenat *Llit de la Mare de Déu* i a Santa Maria es guarda la bella imatge de la Verge jacent que procedeix de l'antic temple gòtic. El tema de les pintures d'Antoni

Sant Pere. Fragment del Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró. (Foto: Toni Canal).

Viladomat a la Sala Capitular de la Capella dels Dolors, és l'Assumpció de la Mare de Déu, acompanyada d'àngels cantors i músics i voltada dels Apòstols congregats miraculosament amb motiu de la seva *Dormició*. La Catedral de Girona exposa el fastuós *Llit*, obra de Lluís Bonifàs i Massó, besnét del qui havia treballat en el nostre retaule del Roser.

Recordo haver assistit, d'infant, a la processó que es celebrava a l'església del Convent de les Caputxines, el 13 d'agost, per commemorar el *Trànsit* de Maria, i la famosa *Festa d'Elx* és una continuïtat de la celebració d'aquest misteri.

No és estrany que per representar uns fets que es consideraven ocorreguts en dues dates diferents, fos necessari construir dos plafons per representar aquest quart misteri

Sant Pau. Fragment del Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró. (Foto: Toni Canal).

de Glòria. Els altres misteris del rosari commemoren fets que es poden descriure en una sola escena.

En la Constitució Apostòlica promulgada pel Papa Pius XIIè, es declara que la Immaculada Verge Maria, Mare de Déu, *acomplert el curs de la seva vida terrenal fou assumpta en cos i ànima a la glòria celestial*, (3), per tant, encara que aquesta declaració dogmàtica no es fa ressò de les antigues tradicions, no les condemna.

En l'àtic del nostre retaule, hi són col·locats, en dos relleus de mig cos, les figures de Sant Domènec de Guzman, el fundador de l'Orde de Predicadors, propagadors del rosari i les seves confraries, i Sant Ramon de Penyafort. Aquest darrer en diversos estudis sobre el retaule, ha estat confós amb altres sants de l'Orde, però el fet de portar les

Testa femenina. Possiblement Santa Juliana. Fragment del Retaule del Roser.
Santa Maria de Mataró. (Foto: Toni Canal).

claus l'identifica clarament. Aquest sant fou canonge de Barcelona, ingressà en l'Orde de Predicadors de la qual arribà a ser General i, com diu la cançó popular, fou *confessor de Reis i de Papes*. Retirat al Convent de Santa Caterina de Barcelona, morí l'any 1275. Quatre anys després, el Concili de Tarragona ja demanava la seva canonització que no s'obtingué fins a principis del segle XVII. En ser destruït el Convent de Santa Catalina, la seva sepultura fou traslladada a la Catedral de Barcelona.

Creiem que l'entusiasme per la glorificació d'aquest gran sant català fou la causa de la seva col·locació en el retaule i també en el bell tabernacle de les processons de la Confraria del Roser. En tots els gravats, imatges i retaules del Roser es posa sempre Sant Domènec i Santa Caterina; el nostre cas és una excepció.

Testa femenina. Possiblement Santa Semproniana. Fragment del Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró. (Foto: Toni Canal).

Era freqüent en els retaules barrocs coronar-los amb la representació de les tres virtuts teològals, Fe, Esperança i Caritat, i generalment es col·locava la Fe en el lloc central o superior, com podem veure en el retaule de la Puríssima de la Catedral de Tarragona, dirigit per Fra Josep de la Concepció, però en el nostre cas la figura central és la de la Caritat; es segueix el pensament de Sant Pau que en parlar d'aquestes virtuts diu: *la més gran de totes elles és la Caritat* (4).

En els plafons del retaule, entre els misteris de Goig i els de Glòria, hi figuren quatre caps que no hem vist que fossin esmentats en els estudis que s'han fet sobre la seva iconografia.

Al centre del frontó trencat, sobre el misteri de l'Anunciació, és representat Sant Pere i a l'altre costat del retaule, sobre la Visitació, Sant Pau. Encara que en representar únicament la testa no porten els atributs amb què tradicionalment són coneguts, la iconografia de Sant Pere és la característica amb la seva calba i els cabells grisos i el Sant Pau és d'una gran semblança amb el que Lluís Bonifàs va fer per a la cisterna del pati de la Casa de Convalescència de Barcelona. Segons indica Cèsar Martinell, els administradors quedaren tan satisfets d'aquesta imatge que li pagaren més preu del que demanava. La tipologia d'aquests Apòstols ens ve donada per una tradició que s'inicia en les icones orientals.

És una constant en els retaules barrocs de diverses advocacions col·locar les imatges dels dos apòstols: els trobem en el destruït retaule de les Tereses, obra també d'Antoni Riera i en el que feliçment s'ha conservat a Llavanes, representats en els carrers laterals. En altres casos es col·locaven en les portes del basament o sòcol com els retaules de Santes Creus, obra de Tramulles, i en els de Les Planes, Torelló, Les Tereses de Vic i la capella de la Concepció de la catedral de Perpinyà.

Al mateix nivell i de forma més destacada, ja que no hi ha els frontons que limiten la seva visibilitat, en els dos carrers al costat del central, podem veure dues testes femenines que porten un pentinat i uns joiells de la forma en què en aquell segle eren representades les matrones romanes.

Això ens fa pensar que podrien ser les imatges de les Santes Juliana i Semproniana. En construir-se el retaule feia ben poc que Mataró, el 23 de febrer de 1682 havia demanat a Sant Cugat del Vallès que el *Molt Il·lustre Senyor Abat i Capítol del Convent fos servit concedir Relíquies Insignes de las Gloriosas Santas Juliana y Simproniana fillas de esta Vila* (6). Poc després, en la sessió del Consell del 29 d'abril, fou nomenada la comissió per *senyalar la diada per anar a cercar la present Universitat ab lo degut culte y veneració las Insignes Relíquies que son estades concedidas*. De fet no sabem les causes que motivaren que aquesta concessió no es portés a terme fins a l'any 1772.

Hem vist l'anhel de Mataró per aconseguir el que considerava el més preuat record de la seva història i creiem que de la mateixa manera que en el retaule foren representats Sant Pere i Sant Pau, columnes de l'Església Romana, també volgueren que hi figuressin les nostres Santes Juliana i Semproniana, considerades com el fonament de l'Església local.

En aquest cas, aquesta seria la primera representació iconogràfica de les Santes a Mataró.

Rafael Soler i Fonrodona

NOTES.

- 1.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora. *El retaule del Roser de Santa Maria de Mataró*. FULLS/ 30 del Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró, gener 1988.
- 2.- Molt Rev. P. Fra Geroni Taix Dr. es S. Th. de l'Orde de Predicadors: *Llibre dels Miracles de N.S. del Roser y del modo de dir lo rosari de Aquella*. Cervera 1775 (Privilegi del 23 de juny de 1718). En la Estampa de la Pontificia y Real Universitat per Manuel Ibarra.
- 3.- Pius XII. Constitució Apostòlica "*Munificentissimus Deus*". Roma, 1 novembre 1950.
- 4.- Sant Pau: 1a. Epístola als Corintis 13, 13.
- 5.- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Vol. II. El Barroc Salomònic (1671-1730). Ed. Alpha, Barcelona.
- 6.- Arxiu Municipal de Mataró. *Acords del Consell de la Universitat de la Vila*, 23 febrer 1682.
- 7.- *Id.* 29 abril 1682.